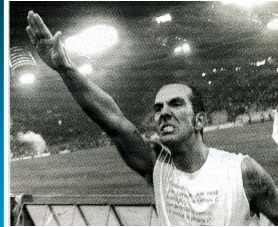

Cilvēka agresija

Agresija ir visur ...

Sieviešu agresija

Agresija ir uzbrukuma draudiem vai fiziski vai psiholoģiski kaitināt citu cilvēku vai cilvēku grupu.

Tā ir aktivitāte, kas saistīta ar uzbrukumu, uzbrukuma draudiem, aizsardzību un dažādām uzbrukuma novēršanas formām.

Tā vienmēr ir darbība ar nolūku nodarīt upurim kaitējumu.

Agresivitāte ir personas īpatnība, kura saistīta ar izmantošanu mērķa sasniegšanā.

Agresijas piemēri

- Bērnu nogalināšana
- Kari starp tautām un pilsoņu kari (3 kari gadā = 14600 kari)
- Gūstekņu nogalināšana (verdžība)
- Genocīds (armēņi, ebreju holokausts)
- Slepavība, noziedzīgā darbība (ASV no 90.gadiem gāja bojā vairāk nekā 900 000 cilvēku; Krievijā – 40% slepkavību ģimenē, ap 14.tūkst sieviešu, 2 tūkst bērnu izdara pašnāvību)

Pēc Ērika Fromma

Agresija ir dažādas cilvēka darbības, kuras nodara reāli vai slēpj nodomu kaitēt citai personai, ļaužu grupai vai dzīvniekam, kā arī nedzīvam objektam

Vai agresija ir

1. Iedzimts nodoms un spēja?
2. Prasība, kura aktivizējas ar ārējo stimulu?
3. Prasība, kura aktivizējas ar emocijām un izzināšanas procesu?
4. Personas īpašība, kura ir atkarīga no sociālajiem apstākļiem kopā ar mācīšanās procesu?

AGRESIJAS FUNKCIJAS

- **indivīdu dekoncentrācija telpā** (dispersija), kas nodrošina labāko barības resursu izmantošanu;
- **ģenētiskā fonda uzlabošana**, tā kā atstāt pēcnācējus var tikai stiprākie, aktīvākie īpatņi
- **agresija ļauj labāk aizsargāt “savējo”** (resursus, dzimumpartneri, pēcnācējus).

Agresija kā grupas izmēra regulējošais faktors

- Īpatņu skaits ir galvenais faktors, kas regulē agresiju starp grupām.
- Atkarībā no ekoloģiskajiem apstākļiem sabiedrības (grupējumi) var samazināties vai palielināties (kas ļauj maksimāli efektīvi izmantot barības resursus) – tas ir ieguvums.
- Maksa par to ir potenciālā bīstamība, ka mazākā izmēra grupējums nevar pretoties lielākās sociālās grupas uzbrukumam.

Agresijas izpausmes formas

- Tieša fiziskā vardarbība
- Netieša fiziskā vardarbība
- Verbālā
- Naidīgums **Gēnu ietekme – 30-70 %**
- Niknums, dusmas
- Impulsivitāte
- Nepacietīgums
- Sevis ievainošana
- Antisociālā uzvedība
- Agresīvā ievirze

Gēnu ieguldījums agresijā

- Tiešā agresija – 53-72%
- Aizkaitināmība – 37%
- Netiešā fiziskā agresija – 40%
- Verbālā agresija – 28%

Antisociālā uzvedība

- Bez agresijas un cietsirdības - vides faktori ietekmē stiprāk
- Ar agresiju un cietsirdību – **genotips** un vide
- Hromosomu anomālijas
 - XYY
 - XXY (Klainertera sindroms)
 - XO (Šereševska-Ternera sindroms)
 - Apaļa X-hromosoma
 - 5. hromosoma
 - 17. hromosoma
 - 15.hromosoma

Bioloģiskās agresivitātes īpatnības ir saistītas ar citiem cilvēka rādītājiem, kuriem arī ir ģenētiskie priekšnosacījumi

Temperamenta bioloģiskās pazīmes (Gjone, Stevenson 1997; Cloninger, Svrakie 1997):

- emocionalitāte (bailes, dusmas, nestabilitāte)
- kopīgs aktivitātes līmenis,
- sociabilitāte.

Agresivitātes molekulāri ģenētiskie pamati

- **Mediatora serotonīna maiņa**
- **Dzimumhormona testosterona maiņa**, ievērojami ietekmē un atvieglo agresiju

Serotonīns

- **Serotonīna sistēma** – neironu kopums, kuri izmanto serotonīnu, pārsūtot signālu citiem neironiem
- Sintezē serotonīnu no triptofanamīnskābes, kuru iegūst ar uzturu.
- **Serotonīns kavē agresiju**, ietekmējot serotonīna receptorus 1A un 1B (ir 16), kuri izvietoti limbiskajā sistēmā: hipokampā, dažādos kodolos un galvas smadzeņu pieres daļā.

Vai tas ir agresijas gēns?

- Sintezē fermentu *monoamīnoksidāzi -MAO*
- Punktu mutācija gēnā izraisa MAO-A deficītu - serotonīna, dofamīna un noradrenalīna samazināšanos galvas smadzeņu audos un **agresijas paaugstināšanos**
- Ģenētiska materiāla delēcija samazina gēna aktivitāti
- **1B – 6. hromosomā**
- Gēns, kurš kodē fermentu triptofanhidroksilāzi **11. hromosomā**
- Gēns, kurš kodē dofamīnu (?)
- **Tieksme uz agresiju ir atkarīga no vairākiem gēniem (poligēniem) un to mijiedarbības**

Agresijas **bioloģiskie faktori** (agresijas enerģijai ir instinktīvā daba)

- Ģenētiskie faktori
- **Bioķīmiskie faktori** (alkohols, narkotikas, hormoni, cukurs)
- Nervu sistēmas ietekme

Psiholoģiskie faktori (iemācīšanās, attiecības ģimenē)

Apkārtējās vides faktori (frustrācija, sāpes, karstums, cilvēku sablīvēšanās)

Sablīvēšanās un sociālais blīvums

Izraisa nemiera sajūtas un pasliktina noskaņojumu (Saegert et al. 1975)

Negatīvas emocijas ir stiprāk izteiktas vīriešiem, nekā sievietēm.

Vīriešiem – paaugstinātā blīvuma situācijās. Bet pazemināts blīvums negatīvi, nomāc agresivitāti sievietes (Freedman et al.1973, D. LaFrance 1998)

Agresija kā instinktīva uzvedība: skats uz problēmu no evolūcijas viedokļa

- **Psihoanalītiskā hipotēze** (Z.Freids)
- **Etoloģiskā hipotēze** (K.Lorencs)
- **Mednieku hipotēze** (R.Andri)
- **Sociobioloģiskā hipotēze** (V.Wilsons)
- **Ontopsiholoģiskā hipotēze** (A.Menegetti)

Z.Freida teorija

- Tanatoss-----Es-----Eross

- **Agresija** ir impulss un vajadzība nekavējoties rīkoties, apņēmība, dināmisks stāvoklis.
- **Agresija** ir pašsaglabāšanās instinkts.
- **Pozitīvā agresija** – paš aizsardzība, pašapziņa, sevis saglabāšana.
- **Negatīvā agresija virzīta uz ļaunumu.**

Frustrācijas hipotēze (D.Dollards)

Sociālās mācīšanās hipotēze

Agresija - iegūta sociālā uzvedība, tieši vai atdarināšanas veidā (vikāra) iemācīta vardarbība

Saskaņā ar sociālās mācīšanās teoriju

- Agresija ir iegūts sociālās uzvedības modelis, tāpēc to var samazināt
- Agresija var izpausties tikai noteiktos sociālajos apstākļos

Agresiju provocē

- Nepieļaujama izturēšanās pret cilvēku
- Pamudinošie uzvedības motīvi (nauda, sociālie rangi, sajūsma...)
- Instrukcijas, pavēles
- Šablonu iedarbība (reklāma)

Agresiju regulē

- Ārēji pamudinājumi un sodi
- Vikāra pastiprināšana (kad cilvēks novēro kā stimulē un soda citu cilvēku)
- Pašregulācija (lepnums, vaina)

Agresijas noņemšanas paņēmieni

- 1. Psiholoģiskais atslābums** – parunāties ar draugu, psihoanalītiķi, beidzot ar suni...
- 2. Pārcelt kairinājumu uz neitrālo objektu** – sist traukus, dauzīt spilvenus, plēst papīru...
- 3. Izraudāties vai kliegt (piemēram, mežā)**... Raudu aizliegums ved pie infarkta

Agresijas noņemšanas paņēmieni

- Izmantojiet dažādas tehnoloģijas – padomājiet, ko Jūs gribat izdarīt ar cilvēku, pret kuru jutāt niknumu – domās aplejiet viņu ar ūdeni, samazgām vai vēl ar kaut ko un smeļieties. Tāds ienaidnieks jau nav šausmīgs!

Dusmu kontroles veidi

- 1. Sports**, lieka enerģija aiziet pati no sevis...
- 2. Jaunrade**, enerģijas sublimācija darbībā, kad cilvēkam ir interesanti, viņš aizmirst par agresiju...
- 3. Mīlestība un draudzība**

Kāpēc bērni ir agresīvi?

Agresīvas uzvedības iemesli var būt ļoti dažādi: gēni, kas kontrolē temperamentu. Pamatā eksistē trīs temperamenta tipi:

- **piekāpīgs vai viegls** (60% no visiem bērniem),
- **jūtīgs un bailpilns** (25% no bērniem),
- **grūts** (15%);

Pieaugušiem cilvēkiem

- Genotips (iedzimības koeficients 40-54%, vidēji 50%)
- Vides faktori (kopējas vides ieguldījums samazinās, individuālās vides - pieaug)

Sieviešu agresija

- Pēdējā laikā ļoti strauji pieaug sieviešu noziegumu skaits.
- Dāņu psihologs, Hans Bonde ir veicis pētījumu, kurā tika pierādīts, ka ap 30% sieviešu sit savus vīrus. Zinātnieks apgalvo, ka šī situācija ir raksturīga ne tikai Dānijai, bet visai Eiropai.

- Feminisma kustības sākums ir Lielās franču revolūcijas laiks, kad Olimpija de Guže pēc cilvēka tiesību deklarācijas parauga sastāda arī sieviešu tiesību deklarāciju

Sociālo sugu evolūcijā notiek pastāvīga iekšgrupas agresijas līmeņa kontrole

Konflikti nekad nevar sasniegt tādu mērogu, kad tiktu apdraudēta grupas saliedētība.

Šī iemesla dēļ visā cilvēka evolūcijas laikā tika izstrādāti mehānismi, kas pretojās, **ierobežoja konfliktus grupas iekšienē.**

Kādā veidā var ierobežot agresiju grupas iekšienē?

Dominēšanas hierarhija

- Dominēšanas hierarhija (pirms 5-6 milj gadu)
- Mednieku / vācēju **līdztiesīgas** attiecības (daži tūkstoši līdz 2 miljoniem gadu = 100 tūkst)
- **Dominēšanas hierarhija** + *mednieku / vācēju attiecības*

Erdal & Whiten, 1994 uzskata, ka mednieku / vācēju līdztiesīgo attiecību fāze pazaudēja savu sociālo nozīmi tikai pēc zemkopības un nagaiņu domestikācijas rašanās (apmēram pirms 50 tūkst. gadu).

Cilvēks ieguva iespēju monopolizēt resursus un centralizēt varu, un tad parādījās jauns dominēšanas sistēmas veids (Betzig 1993).

Akmens gadsimta psiholoģija saglabājās mūsu uzvedībā un psihē kā tieksme **dzīvot hierarhiski organizētā sabiedrībā**, bet arī nodrošināja **stipru vajadzību līdztiesīgā dzīvesveidā**.

Kā izdzīvot hierarhijā?

- Pieres garoza
- Dominēšanas regulācijā piedalās samērā vienkāršs psiholoģiskais mehānisms – **kustīgas uzvedības pārkārtošanās**, tās ātruma izmaiņas vai pilna nomākšana.
- Šīs sistēmas neironos aktīvi darbojas neurotransmiters serotonīns (Serotonīnērgiskā sistēma).
- Neurotransmiters ir ķīmiskais signāla starpnieks, kurš izdalās neironu galos, lai pārraidītu elektrisko impulsu citiem neironiem.

Serotonīna koncentrācijas paaugstināšanās pastiprina kustīgumu un otrādi.

- ❖ Ja indivīds satiekas ar bagātas **barības** avotu, neironi izdala vairāk serotonīnu, un viņam palielinās enerģija, kura ļauj labāk izmantot atrasto pārtiku.
- ❖ Reakcija pret **plēsoņām**.
- ❖ **Hierarhijā**. **Dominantiem** serotonīna koncentrācija ir paaugstināta, tāpēc tiem ir mērķtiecība, paškontrolē un mierīga pašpārliecība. **Pakļautie** izskatās nemierīgi, viegli ierosināti, to uzvedība vairāk ir atkarīga no ārējiem faktoriem, nekā no iekšējās mērķtiecības, ir ļoti impulsīva. Viņi biežāk demonstrē agresijas uzliesmojumus.

Priekšrocības

- Dominanti ar augstāku serotonīna līmeni ir **sekmīgāki resursu iegūšanā**.
- Zemākais serotonīna līmenis pakļautajiem arī ir adaptīvs, jo **ļauj sargāt enerģiju un pazemināt iespējamu konfliktu biežumu**, kā arī paaugstina modrību, kas ļauj novērot augsta ranga indivīdu uzvedību.

Kāda nozīme ir indivīdiem ar pazeminātu serotonīna līmeni?

- Cilvēki ar pazeminātu serotonīna līmeni bieži ir impulsīvi un cieš no savas nespējas kontrolēt savu uzvedību. Tā ir neadaptīva uzvedība.
- Kāpēc tādi cilvēki paliek populācijā?
 - ❖ Kopumā pazemina populācijas izdzīvošanu.
 - ❖ Bet asās situācijās (svešinieku iebrukšanā, brāļu karš) impulsīvi indivīdi labāk pielāgoti situācijai. Kaut gan tādi nemieri notiek reti, tomēr impulsīvatēģi gēni saglabājas populācijā, neskatoties uz sliktāku piemērotību miera laikposmā.

Lepnums un kauns

- Paradās noteiktā vecumā (2–3 gadi)
- Adaptīvā uzvedība
- Orbitofrontālā garoza (Carson 1998)
- Uzvedība, kura pavada lepnuma vai kauna sajūtas ir neapzinīgi un spontāni signāli.
- Lepnums liecina par augstu rangu,
- Kauns biežāk virzīts uz konflikta nodzēšanu.

- Dominēšanas hierarhijas evolūcija tieši saistīta ar intelekta evolūciju (Cummins 1991)
- Dabiskā izlase veicināja tādu indivīdu veidošanos, kuri prot novērot, paredzēt citu cilvēku uzvedību un manipulēt ar viņiem

Bet ārējās pazīmes ir svarīgākas

- 20.gs. ASV prezidentu vēlēšanā 82% gadījumos kandidāts bija augumā visgarākais.
- Katrs amerikānis garāks par 170 cm vidēji nopelna 600 dolāru vairāk par katriem 2.5 cm (Gillis 1982).

Paldies!